Ч. 2. Чернівці, пятниця дня 3. (15.) січня 1897 року. Ричник XIII.

БУКОВИНА

ЧАСОПИСЬ для руских родин. Виходить щодня кромі днїв по недїлях і сьвятах.

Редакция і адмінїстрация в Чернївцях ул. Петровича ч. 2. Передплата 10 зр.

Роковини в 1897 році

в лїтературнім житю України-Руси.

(Конець).

Звернїм ся тепер до 20-лїтних роковин. Є то рік 1877. В тім році вийшов в Чернївцях альманах *Руска Хата*, заходом буковиньского писателя й музика Данила Млаки. У нїм містять ся твори Федьковича: Явір, Ой чом Дунай, Волошин, і первістна редакция траґедиї Довбуш, — Данила Млаки: Для мене однако, У степу, Нечай, — его брата Н. Шрама: Думки, Богдан під Львовом, Берестечко, — П. Кулїша: Хуторянка, розвідка: Галицька Русь в починах козацько-шляхотскої усобиці. — Відтак писаня Ганни Барвінок і иньші. Словом: вельми хороша і цїнна складка! (Єї можна ще у нас дістати. — *Ред.*) Лїт тому двайцять та книжка на Буковинї мала очивидно більше значіня, як нинї.

На Українї зазначив ся сей рік смертю визначного нашого вченого Осипа Бодяньского, звісного з дїяльности над старорускою лїтературою.

Вкінци переходимо до 10-лїтних роковин та ювилеїв. В тім часї перше місце належить ся Буковинї, бо она тратить в тім році (після старого стилю) свого кобзаря Федьковича, в котрім зібрали ся враженя лїтературного змаганя і Галичини і України. Федькович, хоч низший духом від Шевченка, однак займає в історії буковиньского лїтературного житя таке саме становище, як в Галичинї Шашкевич. Заслуга-ж его лежить головно в его перших поетичних творах і повістях з житя буковиньских Гуцулів, котрих однак не зволив нам, поступаючи способом Онаса Марковича, змальовати у щоденнім лише більше у сьвяточнім житю та молодечих поривах палкої любови. Кромі отсих лїтературних праць належить ся єму добра память за широку дїяльність на поли народної осьвіти і словом і дїлом! Він своїм могучим животворним словом здужав так загріти сучасників до роботи на народній ниві, що вже по однїй десятцї лїт від его скону бачимо хороші-прехороші овочі працї его вірних та щирих приклонників, невтомимих борців за буковиньску Русь, як професори Пігуляк і Стоцкий, Сидір Винницкий, Омелян Попович, помершиий сими днями Іларій Окуневский і иньші.

Не малої ваги в житю буковиньских Русинів є і те, що сего року ми можемо числити десять лїт від часу, як руска молодїж ґімназияльна в Чернївцях перший раз стала справдї учити ся рускої живої мови від учителя С. Шпойнаровского, котрий переломив давну кацапщину. Єго товариші Ю. Кобилянський і Тірон стали також в той час осьвідомлювати по змозї молодїж в Радівцях і Сучаві.

Сего року припадає також десять лїт, як на Буковинї основано товариство „Руска Школа“ заходами реформатора руского житя на Буковинї д-ра Стоцкого і его товаришів, що тим способом з'умів спільно піднести могучий прапор, винисавши на нїм золотими буквами „народність“, під котрим стали власновільно збирати ся всї учительскі сили до борби против румуньского і нїмецко-жидівского елементу, що нажерливо намагав ся без усякої перепони із сторони забутих долею Русинів наситити ся нашими рускими силами.

В тім же році (1887) помер і звісний польский писатель Крашевский, котрий уже і з тої причини нам повинен стати дорогим мужем — що змалював у своїх перших творах жите простолюдина в видосинах до панів та описав долю кріпацку на Волини. (Повісти: Уляна, Ярина, Остап Бондарчук, Хата за селом і ин.)

Переглянувши сю коротку лїтопись, котру ми причіпили до року 1897, бо лекше затямити собі ріжні важні дати, ми вже і з неї бачимо, як сьвідоме жите обіймає щораз ширші круги Русинів. Перший почин лїтературного житя з кінцем XVIII. віку належить ся Українї; поезия, проза — бере свій початок тамже, між тим коли проча Русь спала блаженним сном! За Україною пробудила ся Галичина, а за сею Буковина. Она була колись послїдною, она кормила ся тільки тими плодами, які родили ся на Українї і Галичинї. Сто лїт небавом наступить від видання *Енеїди* а які нові картини, яка зміна на поли науки й політики, який значний поступ!

Україна перемолочує тепер по більшій части збіже, яке посїяв Шевченко на поораній его попередниками ниві; Галичина, хотяй дуже почитає память Шевченка і Шашкевича, але не йде ще просто тим шляхом, який сї два перші Русини витичили; там ще й самі народовцї виглядають нераз так, як би їм з національним почутєм було невигідно. Не знаємо, чому у них не стрепене ся руске серце, на згадку, що з нечистим сумлїнєм мають нарік зустрічати 100-лїтні роковини національного відродженя.

На Буковинї під тим взглядом далеко „виразнїйше“, може й тому, що як не було тут такого страшного, як деинде, селяньского кріпацтва, так не було й „осьвіченого.“ Богато тих подій, які перебула галицка Русь, не зазнала буковиньска, хоч і она мусїла нераз гризти тверді орíхи. Не було таких дуже попутаних відносин, як в Галичинї, щоби було потрібно виходу шукати аж на манівцях.

Всеж таки я думаю, що для народовців у змаганях національних манівцї дуже небезпечні: они затирають ясну і чисту ідею і вводять в суспільність блуканину. Може рік 1898, правдивий рік ріжних ювилеїв, опамятає і тих, що доси кують ніж на брата за те, що оминають манівцї. Може під враженєм таких важних хвиль, які наступлять нарік, всї народовцї забудуть собі свої політичні сварнї і засьпівають собі пісню зперед 50 лїт: „Мир вам, братя, всїм приносим!“ А щоби слїдуючий рік підняв справдї нашого духа, о то ми вже й сего року повинні старати ся.

Др. М. П.

Людске щасте і суспільне питане.

(Після проф. д-ра Р. Шуберт-Сольдерна).

Не лякайте ся сего загадочного заголовка, — справа, яку проф. Р. Шуберт-Сольдерн розбирає у тій своїй розправі, жива і дуже цїкава та обходить не лише самих учених, але кождого чоловіка, котрий богато обявів житя не розуміє, а хотів би їх і повинен розуміти. Ми і вибрали тому сю розправу Шуберт-Сольдерна*) для читателїв наших, бо она розширить певно їх сьвітогляд, а того ми хочемо. Переповімо ю по нашому приступно, щоби кождий міг розуміти, о що йде. Буде се дрібка фільозофії для домашної, щоденної потреби. Буде се розяснене неодної тайни, яка нас мучить. Буде се добрий порадник в житю, бо лекше жити, коли знає ся, чого від житя і сьвіта можна ждати для себе і суспільности а чого нї. Запрятані щоденними дрібними втїхами і клопотами, ми переживаємо часто жите як дїти, от аби дальше, — а то нам і на думку не приходить, що можемо і красше уладити собі жите, коли знаємо сьвітовий лад, коли вміємо з ним погодити ся. Старати ся пізнати той лад у сьвітї повинен кождий розумний чоловік. До того-ж придасть ся і та розправа Шуберт-Сольдерна, яку ми малими частинами будемо містити. Не хочемо подавати єї відразу, бо може би таки декого втомила, а так помаленьки то певно радо перечитає ся. Розуміє ся, над неодною думкою, хоч би як попросту ми єї сказали, мусить читатель нераз і довше застановити ся, щоби єї д о б р е зрозуміти, але то вже инакше годї, без муки нема науки, а хто собі не ворог, той без жалю помучить троха свій мозок. Користь з того буде велика, певно більша ніж з новинок про самоубійства, крадежи і т. п.

*) Она поміщена в Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft (1896), яка виходить в Тібінґенї під редакциєю бувшого мінїстра А. Шефле.

I. Щасте чоловіка взагалї.

То що чоловіка робить щасливим, то в чім лежить людске щасте, є завсїгди як до чоловіка таке ріжнородне, що нїколи не можна буде поставити правила, після котрого кождий міг би стати щасливим. Кождий є або може бути лише на свій спосіб щасливим. Других зробити щасливими мало коли можемо. Коли ми для других хочемо придбати щасте, то ми за взорець щастя беремо своє власне і звичайно замісць справдї ущасливити когось, просто кривдимо его. А хоч би ми й добре зрозуміли, як хтось другий може стати щасливим, то ми не маємо способу его думки в тїм бік звернути, щоби він сам шукав свого щастя. Другий мусить перше пережити ті всї досьвіди, які ми пережили, аби нас розумів. Без досьвіду він „непрактичний“, він сам не знає, в чім свого щастя шукати і як. Намови і поради нїчого не помагають, бо кождий розуміє щасте инакше.

Є нїмецка приповідка: „jeder ist seines eigenen Glückes Schmied“, є подібна і руска: „як собі постелиш, так ся виспиш.“ З тих приповідок виходило би і так нас учать звичайно, що кождий чоловік є ковалем свого щастя. Тимчасом то пусте лиш балакане. Передовсїм нїхто не годен змінити своєї вдачі (натури) аж так, щоби міг в ріжних обставинах чути ся щасливим. Хтось на приклад міг би бувби купцем „зробити“ своє щасте; але его до купецких спекуляций не тягне, він пропадає за музикою, вчить ся грати, не доводить до нїчого і гине. Але він міг би був бути щасливим, як би був розумів, що єму треба щастя глядати в купецтві. Може, та чи він годен був се наперед зрозуміти? І він не годен і другі не годні! Відповідно до своєї вдачі він повинен був шукати иньшого щастя, повинен був знати, що для него є ще иньше щасте, як музика, але до того мусїв би набрати досьвіду, а того досьвіду набрати не позваляла єму его вдача. Він не міг може розважити, в чім щастя глядати, тої коли вибирав собі заняте; пізнїйше може й зрозумів свою помилку, але вже було запізно брати ся до чогось нового. В старости каже собі такий чоловік: як би я був так а так зробив, то був би щасливійший; але чи він знає то напевно, чи то лиш не мрія его, чи то лиш не здає ся єму по нещасливім житю, що иньші поступки були би зробили его щасливим? Хто знає, може як раз через ті поступки став би ще гірше нещасливим? Ми — то играшка обставин, нашої вдачі, наших досьвідів, нашого виховання. І наше виховане не залежить від нас самих, анї нїхто не в силї повести его так, щоби оно завело певно до щастя. Вправдї виховане має ще найбільший вплив на щасте чоловіка, тому що

НОВИНКИ.

Чернівці, дня 14-го січня 1897.

Сестра Юлія. Починаємо нині друкувати оповідане „Сестра Юлія,“ за котре нам скаже спасибі кождий читатель, котрий в оповіданю глядає не лиш правди, але й піднесеня духа. Здавалось би, що в наших часах нема таких героїв, котрі жертвували би жите за своїх ближніх. Здавалось би так тому, бо коли найдуть ся такі герої, (як от 16 гельґоляндских рибаків, що виратували потопаючих з моря), то цілий сьвіт величає їх, ґазети описують їх відвагу і пожертвоване та подають їх фотоґрафії, як незвичайних, рідких людий. А тимчасом є на сьвіті правдиві герої, котрі не лиш принагідно доказують чудес відваги і саможертви, а довгі літа жертвують собою в їмя любови Бога і ближніх. Про тих героїв сьвіт не знає, бо їх діла тихі, хоч великі, а они самі не глядають розголосу. Такими героями може повеличати ся на Руси недавно основана институция сестер Служебниць, з котрих неодна вже пожертвувала для добра ближніх і свою молодість і своє здоровле, або й жите. Події з житя одної такої сестри Служебниці подає нам наше оповідане „Сестра Юлія.“ Поручаємо его уваґи вип. читателів так з огляду на его високоидейний зміст, як і ту сердечну простоту, яка віє з листів сестри Юлії. Розказана в них подія містить в собі передовсім правдиво і вірно змальоване жите, що посьвячать певно всї ті, що знають близше реліґійне жите нашого люду і Сестер Служебниць. Про иньші гарні прикмети оповіданя і не говоримо — їх замітить кождий читатель.

Засїданє ради громадскої м. Чернівців з дня 12 січня отворив бурмістр Кохановский довшою промовою, в котрій повитав нововибраних членів ради та вказав на результати праці з р. 1896. Найважнїйшими справами були торік: переведене каналїзациї і заложене водопроводів, впроваджене електричного сьвітла, будова великої касарні для оборони краєвої і др., а остає ся ще докінчити будову електричного трамваю та заложити акцийне товариство електричне, котре переняло би ті заведеня електричні на себе. Відтак вибрано на обох заступників бурмістра Др. Є. Райса і А. Табору, а до ради міскої А. Ліперта, І. Каспшицкого, А. Бека і Б. Штравхера. До секций увійшли з Русинів тілько до правничої кр. радник Ясеницкий і до санїтарної др. Залозецкий яко голова і др. Филипович.

Нова почта. Дня 16 січня начне урядоване нова почта в Бобівцях. Сей уряд буде доставляти почту для громади Бобівців враз з двірским обшаром, для Старих Брошківців і Нових Брошківців.

В раді державній промовляв посол Тітінґер з черновецкої палати торговельної при буджеті міністерства торговлї. Бесїдник підтримав вискази послів Стефановича і Василька та жадав основаня в Чернівцях дирекциї желїзниць, субвенциї для торговельних палат, щоби провадили статистику промислу в державі та обговорював засноване черновецкого музея промислового і проєктоване засноване взірцевих варстатів для дрібного промислу.

Стипендиї для синів православних сьвящеників. Цїсар позволив, щоби від шкільного року 1897/98 роздавано одинайцять стипендий з гр. ор. буковиньского реліґійного фонду для синів гр. ор. сьвящеників, а именно: а) 4 стипендиї для слухачів медицини в річній суми по 600 зр.; б.) 2 стипендиї для вихованців військової академії, в висоті річної оплати за удержане, установленої в тих заведенях (800 зр.) і оплати шкільної (14 зр.), як також і коштів умундурованя по трех роках студий в сумі 300 зр. до 480 зр. після роду оружя; в) 2 стипендиї для слухачів технїчної висшої школи в сумі по 500 зр.; г) одна стипендия для слухачів гірничої академії в річній сумі 500 зр. і д) 2 стипендиї для слухачів лїсної секциї висшої школи господарскої в річній сумі по 500 зр., а на однорічну практику, що мусить попередити ті студиї, знижену суму по 400 зр. Для розділеня тих стипендий буде оголошений щорічно конкурс. Право розділюваня має краєвий президент Буковини. Ся постанова цїсаря є новим доказом его великої прихильности для гр. ор. церкви в Буковині і для її духовеньства.

Настоятель сучавского монастиря архм. Емануїл Чунтуляк обходив сими днями свій 25-лїтний ювилей. Всї запрошені гості, і піднощені ними, як при такій нагоді розуміє ся само собою, благовонні кадила для ювилята, наданий радою громадскою титул почетного горожанина міста Сучави, письма і телеґрами, що їх також не бракувало при тій демонстрациї, — мали обчистити о. Емануїла перед консисторією, а може наперекір тій настроїти публичну опінію. Бо саме тепер веде ся дуже погане слїдство против о. настоятеля в консисториї, що готове кинути иньше сьвітло на дїяльність звеличаного ювелята. Ми впрочім і не доторкали би ся того ювилею, колиб на тім пирі не зайшов був факт, що мусить живо вразити кождого буковиньского Русина. Кождому знана дїяльність о. Чунтуляка ще на становиску катихити при черновецкій висшій ґімназиї. Через цїлий час своєї катехитури уживав о. Чунтуляк всеї своєї енерґії і не перебирав навіть у способах, щоби православних школярів-Русинів волощити. Він довів був до того, що з 86 учеників-Русинів, яких переняв, обіймаючи свою посаду, оставив тілько 44 по своїм відході, що змогли оперти ся єго румунізаторскому насильству. Навіть піднесли Волохи питанє, чи не закрити би осібну посаду рускоґо катихити для православної шкільної молодїжи ґімназияльної — а все те „заслуга“ о. Чунтуляка. Здавало би ся, що нїхто з Русинів не посьмів би переступити поріг дому того чоловіка в такій хвили, коли єму роблять овациї особи, що або далеко стоять від краєвих справ, або звязані з ним виключно своїми приватними знокомствами. Та нї — о. протоєрей Евзебій Андрійчук з Мамаївців їде до Сучави віддати поклін нашому ворогови і при чарцї вина виставляє себе заступником православного руского народу на Буковині і в імени того народу осьміляє ся величати явного ворога! Се погано, дуже погано!...

З черновецкого унїверзитету. В лїтнім семестрі мають викладати на богословскім факультетї по руски проф. др. Тарнавский літурґіку, пастирске богословіє і омилетику, а доцент архм. Стефанелї (бувший Стефанюк) катихитику. Оба прелеґенти уважають себе Волохами, мимо свого руского походженя і не вміють на стілько по руски, щоби могли викладати свої предмети в нашій мові. На правничім факультетї буде викладати проф. др. Вас. Волян судейску медицину. На фільософічнім факультетї буде читати проф. др. Ем. Калужняцкий старо-славяньску граматику, славяньске творене слів, про похоронні обичаї та про почитане померших у давних Славян. Проф. др. Ст. Смаль-Стоцкий буде читати історию української лїтератури XIX. віку до Шевченка і буде вести семінаричні вправи на тему: читане творів Маркіяна Шашкевича. Др. Вол. Милькович буде читати византийску історию.

Телеґрами „Буковини“.

З дня 14-го січня 1897 року.

Віденъ. Рада державна відкинула нагле внесене пос. Леваковского і Романчука взглядом поступованя властий в Галичині і опіки при надходячих виборах 101 голосами против 47. Президент міністрів заявив, що урядові доходженя виказали пересаду або і цїлковиту безпідставність піднощених обома послами закидів, та заявив, що буде строго наглядати за корректним, леґальним переведенем виборів.

за молоду діє ся; виховане означує по части вражіня чоловіка, о скілько можна познакомлює его з чужими досьвідами, а також злагоджує або скріпляє до деякої границї вдачу его. Але проте і найлїпше виховане не може дати щастя чоловікови, бо в его души є цїлий свій окремий тайний сьвіт, а вихователь нїколи не може знати, чи его способи вихованя, его вплив годять ся з можливим будучим щастєм вихованця чи йдуть єму на перекір.

Але коли щастє так трудно означити, то чого ним займати ся, чого за ним гонити, скоро оно вихоплює ся чоловікови з рук? Ми побачимо відтак, що хоч трудно означити докладно щастє для кождого поодинокого чоловіка, але загальні роди щастя, загальні умови (услівя) его таки можна означити. Та чи з того може бути який хосен для поодинокого чоловіка? Безпосередно лиш малий хосен. Ті досьвіди, на яких спочивають ріжні роди щастя і їх умови, такі загальні, що їх кождий перебуває і кождий їх знає; фільософія не може чоловікови що-до змісту самого подати нїчого нового; она лиш може розяснити его понятя і подїлити его инстинктивні почутя і думки не ясно означені. Вже й з того був би деякий хосен, бо хто розуміє свої думки і чутя, той поступає морально наперед, але до щастя поодинокого чоловіка се розуміне мало що причинює ся. Однак зрозуміне загальних прикмет (цїх) щастя тоді стає дуже цїнне, коли ми его приложимо до щастя суспільности. Суспільність, держава, взагалї кожда більша спілка не можуть нїколи брати на увагу щастя кождого поодинокого чоловіка з окрема, то мусять они лишити родичам, своякам і приятелям; суспільність (держава і т. п.) може дати тілько загальну підставу, на котрій кождий сам про себе може собі добувати щастє; она може о то старати ся обширнїйше, або лиш обмежити ся на найзагальнїйші і найконечнїйші потреби, але поодиноким людям з окрема журити ся не може. Тому то для суспільности річ дуже важна, пізнати загальні услівя людского щастя, бо о ті услівя може у своїй господарцї постарати ся.

Ту нема що сумнївати ся, що щастє має характер утїхи і від поодиноких втїшних хвиль лише тим ріжнить ся, що бере на увагу цїлу утїху з якогось довшого часу, або й цїлого житя. Щастє то не єсть якась окрема утїха, лише она складає ся з ріжнородних утїх так позитивної як і неґативної натури (або нам щось дуже добре стало ся, або щось дуже зле не стало ся). Там щастя не було, де ми по якімсь часї чуємо ся прибиті і смутні. Ще о тім можна сумнївати ся, чи щастє є або повинно бути одинокою цїлію людского стараня, але се певна річ, що оно спочиває на утїсї, щастє без утїхи то суперечність. Розуміє ся, не треба гадати, що та утїха має бути тілько змислова (тїлесна), она може бути й духова. І то треба собі добре затямити, що лише той може звати ся дїйсно щасливим, хто уживає змислових і духових утїх і вміє в них найти міру і рівновагу.

Але що ту не йде о щастє поодинокої людини, лише о щастє взагалї, о цїлість утїх з якогось довшого часу (звичайно розуміють тим цїле жите), то потрібно для означеня, що то таке є щастє, порівнати з собою ріжні роди утїх. Коли би родів утїхи ріжних людий і родів утїхи одного й того самого чоловіка не можна було поміж собою порівнувати, то ми не могли би сказати, в чім взагалї лежить щастє, і взагалї не знали би ми щастя; тоді щастє поодинокого чоловіка і так само поодинокі хвилї утїхи одного чоловіка без жадного суцїльного результату резлетїлись би. Тоді ледви можна би говорити о щастю, хиба о поодиноких хвилях утїхи, котрі трудно би мірити одною мірою.

Що-ж до утїх поодиноких людин, то питанє, чи треба їх порівнувати між собою, є властиво безпредметове. Людина, котру порівнуємо, знає лише свої утїхи і смутки і може ті чутя у других замітити лише по словах, по мінах і рухах і пояснити їх собі лише так, як свої чутя, бо иньших не знає. Отже йде тут лиш о се, чи можна чутя других так докладно відгадати, щоби ті відгадані чутя і заприміченпй спосіб, як їх виявляють, були завсїгди в найлїпшій гармонії (згоді); бо лише по тій гармонії ми можемо судити і оцїнити чужий духовий сьвіт. Питанє, чи сей чужий духовий сьвіт дасть ся справдї порівнати з нашим,

Відень. Fremdenblatt обговорює вчерашну бесіду президента мінїстрів Баденього і, виходячи за границї провінціональних справ Галичини, добачує в промові президента ясну і рішучу заяву, що правительство буде стояти осторонь від виборчої борби партий, а всім партиям, навіть радикальним запевнить повну свободу дїланя в границях законів. Се запевнене приняла цїла палата дуже радісно, а прихильні для держави партиї не тільки, що не тревожать ся тим, але на свобідний вибір покладають добрі надії.

Петербург. Муравев обняв теку мінїстерства заграничних справ; Шишкин іменований членом ради державної. — Ґенерал-адютант кн. Імеретиньский іменований ґубернатором Варшави і головним вождом варшавского військового округа.

СЕСТРА ЮЛЇЯ.

Списала

Анна Сторожівна.

Передмова.

Любує ся око подорожного, коли в рядї звичайних деревинок, що шнурком тягнуть ся обіруч дороги, стріне якогось велита-дуба, що ростом і силою і віком широко і далеко не має собі рівного. Він сїдає під ним радо до спочинку і хотїв би з шепоту его листя та буйних росохів відгадати, які бурі перелетїли понад его головою, які громи потрясали его плечима, які вихри силували ся вирвати его корінї. Думка несе ся в незнані часи, а тимчасом око подорожного зупиняє ся на низонькій травицї, що для великої почести і боязни перед сусїдою-велитом і не сьміє наблизити ся до его стіп, лише подальше, розстеливши по землицї зелений килимочок, тихесенько шевелить собі з квіточками-братчиками, обіймає ся з сестричками — пахучими фіялочками. І вертає думка з незнаних просторів і враз з оком подорожного зачинає любовати ся пишною хоч маленькою квіточкою. Чим той велит для сусїдів — деревинок, тим она для посестер — травицї. Буйні вихри не з нею бороли ся, голосні громи не єї грозили, страшні бурі не об неї розбивали ся, а про се й она мала свою долю-недолю. Кілько краплиночок роси красу єї вмивало, але кілько гризучих комашок єї корінчики підгризало!

Мало велитів-дубів родить ся, а ще меньше дозріває на шляхах народів; не так мало цвите на народних нивах оттих низоньких але миленьких і пахучих квіточок: тільки они, укриті серед звичайних трав, зникають з очий подорожників, що спішають широкими шляхами.

Одну таку квіточку доглянуть читателї з записаних низше нею самою листів. Мої родичі мешкали на лїсничівцї під селом, в котрім найбогатшою родиною була родина моєї квіточки Юлїї. Она писала ся менї далекою своячкою, але була найблизшою подругою від малих лїт. По скінченю сїльскої школи я перейшла до Станїславова на дальшу науку, а Юлїя лишила ся при своїх родичах дома. Але на сьвята і вакациї ми все нерозлучно жили. Я єї читала часто ріжні уступи з моїх шкільних книжок, а она дуже пильно слухала. Мала при тім великий дар оповіданя.

Відїзджаючи на третий рік з вакаций до школи, осьмілила я єї, щоби до мене писала листи. З початку було їх всего два-три на рік. Пізнїйше значно більше. І помалу навчила ся она писати так гарно і складно, що я завидувала єї того дару. В тих листах списала она і своє житє з послїдних трох років.

Переглядаючи їх недавно тому, побачила я, що они дають собою повну цїлість, а навіть могли би надати ся до друку. Я поскладала їх разом, в дечім тільки змінила одно-друге реченє, переписала на чисто і отсе висилаю їх у сьвіт.

Анна Сторожівна.

1.

Пристанки, 5-го серпня.

Кохана Ганусю!

Невеселий лист пишу тобі, Ганусю. Наша мила сестричка Марійка казала тобі поклонити ся, бо вже тебе не побачить, як вернеш до дому. Не сподївала ся небоженька, що так рано зійде з сего сьвіта. Ще дві недїлї тому тїшила ся, що свому Павлови приведе синочка, а по тижневи не стало вже нї дитинки, нї молодої мами. Мучила ся бідненька цїлих три днї і таки не пережила тяжкої муки. Ратували єї і жінки з села і доктора привозили, але не помогло. В одній хатинцї, і без дверий, без віконця, поховали і єї і дитинку...

Така єї доля судила ся. Може для неї так лїпше. Мала так довше бідувати, як бідувала, то лїпше єї було вмерти. Ой нуждала ся она, нуждала ся за той рік, як вийшла за Павла! А така весела була ще на весїлю. І так,з здавало ся, любили ся з Павлом, що всї авидували. Казали, не буде щасливщої пари. А за місяць по весїлю як она змінила ся! То була дївчиною така весела, а по весїлю ходила як строєна. Гризла єї раз за разом таки наші мама, не злюбили єї; і Павло змінив ся, як би кто поробив що межи ними. Однї тато, що єї потїшали; та й я. Каже бувало: „Мама менї нїчого, така вже в них натура, але за Павла болить мене серце.“ Загубила свій вік дївочий. Втопила свою красу молодую. Павло нїби-то нїчого злого єї не робив, але видно дїло, не любив Марійки. А она то чула і сохла з дня на день, як травиця. Ще гадала, що Павло змінить ся, як єму синочка приведе. Але не дочекала ся, бідненька...

Як я плакала на єї похоронї, і не скажу тобі. Шкода єї молоденької! Як би мене така доля чекала з Василем, то лїпше й менї було би пійти за Марійкою. Казала я, що буде наше весїлє під осїнь, а тепер уже нї. Раз, що жалоба по Марисї, а вдруге, таки якось тремтить моє серце, щоби не змарнувати й собі віку молодого. Нехай почекає. Як він любить мене, то не возьме другої, а як не любить, то ще час менї втопити ся...

А Марися по смерти так змінила ся, як би то не она лежала. Така чорна, чорна, як земля! І лице так запало ся і уста такі синї, аж страх було дивити ся. А очи на пів тілько стулила. Як подивила ся я на неї, що то була дївчина така хороша, а по смерти так змінила ся, то так і впала я коло неї, як нежива. І все менї здає ся, що бачу ті очи єї, і що она на мене ними дивить ся. Позавчера цїлу ніч менї привиджувала ся. Така заплакана привиджувала ся, така бідна, що я цїлий день потім нї їла, нї пила, тілько мучила ся сама з собою...

Ой Боже, Боже, яку Ти менї судив долю! Таки лїпше вмерти, Ганусю, як таку мати долю, що єї мала Марійка... Не йди замуж, кажуть, коса посивіє, люди обсьміють; а вийди замуж, як Марійка, і житє не миле, та ще й кінець тяженький...

2.

Пристанки 2-го вересня.

Гадала я, що до другого листу повеселїйшаю. А я тепер ще гірше зажурила ся. Тілько чекаю, чи не ляжу хора. Ще по Марійцї очи не обсохли, а тепер по рідній Оленочцї прийде їх зовсїм виплакати. Забили нашу Оленочку, забили нелюдскії збитки. Замучили менї сестру три поганцї: Михалко Федорів і Іван Малїцкий, і мій Василь — уже тепер на віки не мій. Взяли їх жандарі, всїх трьох до міста, будуть їх судити за нашу Оленочку. Нехай їх судять, менї вже все одно, сестри менї вже не відсудять. Она ще в недїлю пішла за Марійкою. Як я напишу тобі, Ганусю, єї муку, сама не знаю. Менї такий страх, такий жаль, як нагадаю, що з Оленочкою стало ся. Сьвята наша сестричка, Ганусю, сьвята, не така, як я безбожна.

В недїлю з-полудня вертала від стриянки з Медвежої. Йшла коротшою стежкою через гору. А на пасовиску пасли товар онтї три поганцї, і они переймили Оленочку. Видно, що то лихий під'юдив їх на таке безбожне дїло. Казали потому, що Оленочка хотїла втїкати, але Іван єї не пустив. І плакала, бідненька, казали, і лебедїла, руки до них складала, а они безбожні не хотїли єї пустити. Такий дур поганий напав їх. Знать і видирала ся їм з рук наша сестронька сьвятая, бо як принесли єї потому люди до села, вже неживу, то коралї до чиста були позривані і ґорсетик на нїй і убор пошарпаний. Та й мусїла дуже боронити ся, але бачила, що не дасть ради. Деж таки, слаба дївчина, ледви сїмнайцять лїт, а їх три, як змиї. Тай як побачила, що таки не оборонить ся, так волїла смерти пожити, як красу затратити. Кажуть кликнула до них: „Дайте менї хоч одно Отченаш зговорити, а потім робіть, що хочете!“ І они на мінутку дали єї відітхнути, але поставали навколо неї, ще й за руки почіпали ся, щоби їм не втїкла. А Оленочка відітхнула, та й зачала Отченаш говорити. А на гадцї, видно, вже мала иньше дїло. Як дійшла до половини Отченашу, так несподївано — говорили потому самі парібки — як вдарить з цїлої сили обома руками в груди Василя, та й перервала їм руки, бо Василь, кажуть, по-

---

є безпредметове; ми нїколи не розуміємо житя других, коли оно не подібне до нашого. То річ певна, що один другого, хоч би як щиро з собою жили, нїколи докладно не може розуміти; серце кождого з них все таки заховає собі деякі великі тайни, они і відчувають неодно в відмінний спосіб — так що то для обох неясне. Сеї бажаної гармонії поміж відгаданими чутями а заприміченим способом їх виявленя нема нїколи в повній мірі. Але тут не йде о то, щоби збагнути і найтайнїйші сховки душі наших ближнїх, лише о то, щоби загально означити, в чім їх духове житє годить ся, особливо їх чутя і роди утїхи. А що така згода є, то признасть кождий. Збагнути у другах нові, незрозумілі або невловимі роди утїхи або смутку трудно, коли ми не бачимо того на зверх. Але я можу здогадувати ся, що у кождого є такий духовий сьвіт, як у мене, бо коли би так не було, то було би не можливе спільне дїлане так само, як спільне поборюване себе; не було би культури, поступу, історії, бо кождий жив би тодї лиш для себе, міг би жити лиш для себе, не було би спільности інтересів і взагалї всякої иньшої спільности.

(Дальше буде).

дав ся в зад, і руками схопив ся за груди. Але й Оленочцї сил видно забракло, заточила ся і впала на колїна коло самого Василя. А оба другі тільки скричали з дива, і хотїли ймити Оленку. Та вже було за пізно. Оленка бачила, що єї не втечи перед ними, добула решту сил з себе, і як пострілена пташечка підіймила ся ще раз, скликнула: „Матенько Божа, ратуй мою душу!“ і — тарах головою в дерево. Тай по нашій Оленочцї...

Ох, Оленочко наша, Оленочко, яку-ж ти вибрала собі смертоньку! Уміла ти цноту свою заховати, а не вміла житя ратувати! Кажуть, так моцно вдарила головочкою в дерево, що на місци розпукла ся, тай кровця єї залляла. Коновкою не забрав би, тільки невинної кровцї витекло. Правим боком головкою вдарила, тут коло уха. А малий хлопець, Малїцкого братчик, що був коло товару, надбіг саме туди, і як побачив, що Оленочку кров залляла, так перестрашив ся, так став кричати, аж з другого пасовиска парібки надбігли. Тай ті таки принесли сестру неживу на руках в село — а потім до хати. Мама так і задеревіли на місци. Я не бачила того, бо була з татом в церкві на вечірни. Якже вернула, то люди не хотїли мене пустити до хати. А потому пустили, та вже обох нас з мамою мусїли відтирати. А як сказали, що й Василь був при Оленї, так менї знов защеміло коло серця, так в голові заболїло, що другий раз мене відливали. А що було дальше, я не бачила, бо мене занесли до сусїди. Казали, що на другий день приїздили комісарі з міста і доктори і зшивали головку Оленцї, але я не виділа того; лежала цїлий понедїлок. Аж як вже у вівторок процесия з церкви прийшла по Оленочку, то мене підіймили.

Виглядала по смерти така хорошенька як і за житя. Люди всї, що були, так плакали за нею, як би за рідною. А дївчата на переміну несли єї до гробу. Отець парох мали науку і їм самим сльози були в очах. Казали, що душа Оленочки є в небі. Так, кажуть, сьвяті мученицї вмирали, як Олена. Она злюбила цноту і Бога більше, як житє. Аби на гріх не зійти, то офірувала молоде житє Господу Богу. — І тепер що дня приходять отець парох до нас, і розраджують наш смуток. А нам не до розради. За один місяць два рази дзвонили над нашою хатою. Може то Господь загнївав ся на маму і Павла за Марійку, що єї таку молоду пустили на той сьвіт і за кару взяв ще й Оленочку.

Мама з того плачуть по цїлих днях. А Павло ходить і ще слова не сказав за той тиждень. А я сама не знаю, що зі мною. Може і мене яка кара чекає! Було нас три в хатї, тепер я сама одна. Не знати, як Марійцї і Оленцї в небі? Кажуть, що як в раю. Тепер вже на мене йде черга. А я така грішна, така грішна! Треба менї було говорити з Василем?! Вже менї не до него, і єму не до мене. Збавив менї сестричку, нехай єму Бог прощає...

Розрадь мене, Ганусю кохана, що менї робити у тяжкій годинї? Гадала я, що буду щаслива, а дївчинї знать нема щастя, нї долї. Не мала єї Марійка за мужем, не мала Оленочка дївчиною. А що мене чекає, нещаслива годино? Та я вже за муж не вийду. Буду плакати по сестричках...

3.

Пристанки, 20-го вересня.

Нї я жию, нї я вмираю, кохана Ганусю. Така мене нудь напала темна, тяженька, що хоч крізь землю вали ся. Знать мій конець недалеко. А ту позавчера привіз Василя єго батько. Кажуть, що Василя судили невинним за Оленку. А хто то знає; може й не винен? Люди знов повідають, що нїби-то старий заплатив за сина великі гроші і єго пустили. Менї вже все одно, чи він винен чи не винен. Він, нїби-то Василь, переймив мене вчера за селом і каже:

— Чи гнїваєш ся на мене, Юзю?

А я що мала єму сказати? Кажу: — Як на тебе Бог не гнїває ся, анї Олена, то й я нї.

А Василь каже: — Нї, я не винен смерти Олени; я гадав, що все скінчить ся на жартах.

— Такі то жарти, — кажу до него — а за них сестра пішла до гробу.

А Василь менї на то: — Нї, Юзю, твоя сестра пішла до неба; єї там добре; а ти не гнївай ся на мене, то і нам буде добре.

— Хиба тобі, — кажу до него — а менї вже добре не буде. — Юзю! — просить він мене — Ти забудь на все, а як жалоба мине ся, вийдеш за мене.

І хотїв мене взяти за руку, але я не дала ся. Кажу: — Анї за тебе, Василю, не вийду, анї за нїкого! — І вирвала ся від Василя, і геть побігла до дому, а серце так менї било ся і сльози до очей тиснули ся, хоч таки не плакала я. Нїби-то тїшила ся я, що єму так сказала. Чи добре Ганусю, я єму сказала? Сама не знаю, але вже замуж я не вийду. Умру, моя кохана, умру; я вже чую, що й по мене кличе Оленка. За нїким менї й жалувати, хиба за татом: они так постаріли ся від смерти Олени! За Василем жалувати не буду. Алеж бо й він так тепер змінив ся, аж мене страх зібрав, як побачила ся з ним вчера. Очи так запали ся глубоко і на лици змарнїв; а як закашляє, так і за груди хапає ся. Кажуть, що жандар, як їх віз до міста, то дуже над ним збиткував ся. А в арештї, там де їх тримали, то кажуть, як раз в ночи зачав кашляти самою крівлею, то до рана, гадали, не дочекає. І рано доктори взяли єго з арешту до шпиталю, то батько вже зі шпиталю привіз єго до дому. Кажуть, що єму лїпше, але марний, марний, аж страх...

(Дальше буде).

Видає товариство **„Руска Рада“** в Чернівцях. За редакцию відповідає **Осип Маковей.**

З друкарнї „Рускої Ради“ в Чернівцях під зарядом Осипа Бучканича.